

ВПРОВАДЖЕННЯ ДИФЕРЕНЦІЙОВАНОГО ПІДХОДУ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ФОРМУВАННЯ УМІННЯ ДОЛАТИ СТРАХ У ДІТЕЙ 5-7 РОКІВ

У статті розкрито сутність диференційованого підходу та поняття педагогічної умови оптимізації процесу формування уміння долати страх у дітей 5-7 років. Здійснено аналіз наукових теоретичних положень щодо його впровадження як одна з основних умов ефективного формування уміння долати страх у дітей старшого дошкільного віку. Визначено основні завдання для реалізації вказаної педагогічної умови. Коротко характеризувано рівні сформованості уміння долати страх у старших дошкільників. Наведено основні практичні форми й методи роботи з дітьми, що мають оптимальний, середній та низький рівні.

Ключові слова: *уміння долати страх, диференційований підхід, педагогічні умови, формування, рівні сформованості уміння долати страх, методи, форми роботи.*

Постановка проблеми. Події в Україні, пов'язані з війною, стрімкі соціально-економічні зміни, що відбуваються останнім часом, на жаль, не сприяють розвитку здорової особистості, породжують негативні емоції – тривогу, страх, розгубленість. Ситуація соціальної нестабільності породжує у дитини безліч страхів, здатних не тільки загальмувати розвиток її потенційних можливостей, але й деформувати процес особистісного зростання взагалі, емоційно-вольової сфери зокрема. Враховуючи умови сучасного соціального середовища, агресивність суспільства, високу зайнятість батьків, проблема уміння дошкільниками долати страх є актуальною та потребує негайного вирішення.

Мета статті – розкрити сутність диференційованого підходу як умови ефективного формування уміння долати страх у дітей 5-7 років.

Результати теоретичного дослідження. Умови оптимізації процесу формування уміння долати страх – це ті чинники, що стимулюють, активізують поведінку дітей, обумовлюють повніше виявлення їхніх можливостей та умінь, не викликаючи, водночас, переобтяження ні дітей, ні педагогів.

Зважаючи на складність процесу долання страху, його залежність від багатьох чинників, можна констатувати, що оптимізувати його не може одна педагогічна умова чи декілька умов, не пов'язаних безпосередньо сутнісними зв'язками. Необхідний певний комплекс педагогічних умов, під яким розуміємо таку їх сукупність, у якій кожна слугує досягненню однієї з конкретних цілей на шляху до кінцевої мети. Таким чином, кожна попередня умова готує підґрунтя для наступної.

Згідно підходу Л. Бондар, процес виховання і навчання має бути адресним, індивідуалізованим, враховувати індивідуальні та вікові особливості дітей, рівень сформованості уміння долати страх кожного досліджуваного [1].

Диференційований підхід – це реалізація педагогом виховних завдань відповідно до віку, статі, рівня навченості й вихованості дітей [5].

С. Іванніков зазначає, упровадження індивідуально-диференційованого підходу в практику педагогів вимагає рішення наступних положень. По-перше, основу роботи вихователів має складати ціннісна орієнтація на індивідуальну роботу з кожною конкретною дитиною. Друге положення полягає в тому, що вихователі повинні вміти виявляти індивідуальні можливості, особливості особистісного розвитку кожного вихованця, враховувати їх, коректно виправляти і розвивати, використовуючи різноманітні форми і види діяльності. Третє положення – педагоги мають бути забезпечені практичним досвідом організації індивідуально-диференційованого виховання дітей в під час різних видів діяльності [3, с. 5].

На думку Т. Киричук, диференційований підхід ґрунтується на визнанні дитини найвищою цінністю і спрямований на створення відповідних умов для становлення дошкільника як особистості, яка живе повноцінним життям, у якій збалансовані тенденції до самореалізації, саморозвитку й самозбереження. Основними способами спілкування дорослого з дитиною в такому разі є: запрошення, співпраця, розуміння, визнання дитини такою, якою вона є, уміння стати на її позицію [4, с. 30].

С. Бондар наголошує, найважливішими завданнями виховної роботи, яка реалізує диференційований підхід до дитини, є: навчити жити в змінному, плінному світі, адаптуватися до змін, відчувати смак свободи, самоактивності, власної творчості, розвинути базис особистості культури, навчити бути частиною суспільства. Диференційований підхід базується на знанні індивідуальних особливостей дитини [2].

Аналіз результатів дослідження. З метою забезпечення педагогічних умов, пов'язаних із упровадженням диференційованого підходу до виховання у дітей різного віку, статі та рівнів сформованості умінь долати страх необхідні такі складові:

- організовувати цілеспрямовану роботу з дітьми, які мають різні рівні сформованості умінь долати страх;

- реалізувати комплекс заходів, спрямованих на активізацію позиції вихователів і батьків щодо формування умінь долати страх у дошкільників різного віку, статі, типу особистості.

Диференційована робота з дошкільниками різних рівнів сформованості умінь долати страх передбачає читання казок, спеціальні бесіди, вправи та інші заходи.

Нижче схарактеризуємо види робіт, які необхідно провести з дітьми, віднесеними до *оптимального рівня* сформованості умінь долати страх. Враховуючи те, що діти оптимального рівня не завжди реалістично оцінювали ситуацію, були здатними до самоконтролю, саморегуляції та прийняття адекватних рішень, було розроблено комплекс ігор та вправ, проєктивних методів, спрямованих на формування цих умінь.

Наведемо приклади ігор та вправ на формування умінь аналізувати ситуацію, знаходити вихід, контролювати та регулювати поведінку:

Гра «Що відбувається?». Мета полягає у навчанні дітей умінню аналізувати ситуацію, об'єктивно оцінювати обставини, що склалися. Дорослий пропонує дітям картинки, на яких зображені різні сюжети, наприклад, «хлопчик тікає від собаки», «на вулиці гроза, дівчинка на вулиці плаче» і т. д. Досліджуваний має проаналізувати ситуацію й запропонувати доцільний та гідний вихід з неї.

Проєктивний метод «Згадай і намалюй». Мета методу полягає у формуванні у дитини старшого дошкільного віку умінь аналізувати ситуацію, реально оцінювати загрози. Дорослий пропонує дитині згадати й намалювати на одному аркуші паперу дві ситуації із життя. Перша – коли дитині було не дуже страшно, друга – коли відчувала некерований страх. Потім ці малюнки обговорюються. Запропонований метод проводиться індивідуально.

Гра «Метелик у темряві». Мета гри – сприяти формуванню самоконтролю та саморегуляції у ситуації, що викликала страх. Вихователь пропонує дітям уявити себе метеликами. Використовуючи дитячі стільчики, крісла (квіти), дитина-«метелик» перелітає з квітки на квітку. Коли «метелик» прилетів на найкрасивішу квітку з великими пелюстками (використовується дитячий столик або високий стілець чи табурет, під який залазить дитина), непомітно настала ніч, і пелюсточки стали закриватися (столик або стілець накривають тканиною). «Метелик» прокинувся, відкрив очі й побачив, що навкруги темно. Діти певним чином діють. Після гри обговорюють ефективні й неефективні дії учасників.

До основних видів диференційованої роботи з дітьми з *середнім рівнем* сформованості умінь долати страх віднесено: читання й обговорення казок, ігри та вправи, моделювання ситуацій.

З огляду на те, що діти даного рівня потребують поглиблення знань щодо умінь долати страх, був використаний метод читання й обговорення казок, який сприяв розширенню уявлень дошкільників про способи дій та поведінку в ситуаціях, що лякають. Після читання казки повинен відбутися аналіз вчинків героїв їхньої поведінки. Читання казок може проводитися у формі міні-занять.

Оскільки підтримка дієздатності у ситуаціях, що лякають, нестабільна, прояви саморегуляції та самоконтролю ситуативні – пропонуємо комплекс вправ на формування даних умінь. Навведемо приклад деяких з них.

Проєктивна методика «Підбадьор себе!». Мета полягає у навчанні досліджуваних умінню підтримувати свою дієздатність у стресових ситуаціях, докладати вольових зусиль для досягнення мети. Дорослий моделює проблемну ситуацію, в якій дитина повинна продумати способи підтримки самої себе, докласти вольових зусиль задля її вирішення. Наприклад, похід з батьками у великий магазин – супермаркет. Розглядаючи яскраві іграшки, ти загубився (лась). Батьки зникли з поля зору. Навколо лише незнайомі люди. Що ти будеш робити? Як себе підбадьориш?

Гра «Жмурки». Мета полягала у формуванні навичок самоконтролю та саморегуляції власної поведінки. По черзі кожному з граючих зав'язують очі, і він, повернувшись кілька разів колом, починає шукати гравців. Стільці безладно розставлені. Рухатися він може, витягнувши вперед руки. Решта учасників стоять нерухомо. Перебігати забороняється, можна тільки присідати, нагинатися. Ведучому треба знайти гравця. Тривалість гри 10 хвилин.

На особливу увагу заслугоували діти, віднесені до *низького рівня* сформованості умінь долати страх. Як з'ясувалося в констатувальному експерименті, слабкими місцями цієї категорії дітей виявилися непевненість у собі, неадекватна, здебільшого занижена самооцінка, невміння регулювати свою поведінку та приймати самостійні рішення. З врахуванням цього на етапі формування виховна робота спрямовувалася на розвиток в них позитивного ставлення до себе, впевненості у своїх можливостях. З цією метою пропонуємо використовувати такі методи: ігри та вправи, проєктивні методи, моделювання ситуацій.

Гра «Комплімент». Мета полягала у підвищенні самооцінки дітей означеної категорії та впевненості в собі. Діти разом з дорослим сідають в коло. Обирають одну дитину й кожен учасник має сказати їй комплімент. Гра закінчується тоді, коли всі учасники отримають рівну кількість компліментів. Таким чином дитина може відчути себе впевненішою.

Проєктивний метод «Я – найсмилівіший». Метою даного методу є формування адекватної самооцінки, сприяти зміні ставлення до себе. Дорослий пропонує дошкільникам намалювати себе

найкращим, таким про якого вони тільки могли б мріяти (цей образ може бути схожий на їхнього кумира, взірця). Потім кожна дитина розповідає, що намалювала, але розповідь буде про себе, вказуючи насильні, позитивні, найкращі ознаки, які їх характеризують (згідно малюнка).

Вправа «Прийми рішення». Вправа спрямована на формування вміння приймати адекватні рішення у різних життєвих ситуаціях. Дорослий пропонує дитині ситуації з різними умовами та різними обставинами, які потребують швидкого вирішення. Виконуючи такі вправи, їх можна спрощувати або ускладнювати в залежності від можливостей дитини з ними справитись.

Працюючи з тривожними дітьми, варто пам'ятати, що стан тривоги, як правило, супроводжується сильним стисненням різних груп м'язів. Тому для цієї категорії дітей необхідні релаксаційні й дихальні вправи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, процес формування уміння долати страх у дітей старшого дошкільного віку має здійснюватись за умови диференційованого підходу, оскільки досліджувані мають різні рівні сформованості даного вміння. Вік та стать вихованців також відіграють помітну роль у даному педагогічному процесі, оскільки різновікові та різностатеві дошкільники характеризуються значно різними якостями й потребують різної міри педагогічного впливу, в залежності від вказаних ознак.

Серед перспектив подальшого дослідження окресленої проблеми виокремлюємо роботу з вивчення інноваційних підходів щодо формування уміння долати страх у дітей молодшого дошкільного віку.

Використані джерела

1. Бондар Л. С. Диференційований підхід до організації розвивального навчання в початковій школі (40-80-ті роках ХХ ст.) / Л. С. Бондар // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 125. – С. 300–303.
2. Бондар С. П. Гуманізація процесу навчання в школі : Навчальний посібник / За ред. С. П. Бондар. – 2 вид., доповн. – К. : Стило, 2001. – 256 с.
3. Іванніков С. І. Індивідуально-диференційований підхід у змісті і методиці підготовки майбутніх учителів початкової школи до фізичного виховання учнів / С. І. Іванніков // Науковий вісник Донбасу. – 2012. – № 1. – С. 5.
4. Киричук Т. В. Особистісно орієнтований підхід до дитини в освітньому просторі ДНЗ / Т. В. Киричук // Таврійський вісник освіти. – 2013. – №4(44). – С. 30.
5. Крупський Я. В. Тлумачний словник з інформаційно-педагогічних технологій : словник / Я. В. Крупський, В. М. Михалевич. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 72 с.

Bobro L. V.

APPLICATION OF DIFFERENTIATED INSTRUCTION TEACHING APPROACH FOR FORMING THE ABILITY TO OVERCOME FEAT IN 5-7-YEAR-OLD CHILDREN

Conditions for improvement the ability to overcome fear are the factors that stimulate and activate children's behaviour, determine unveiling their capabilities and abilities, without any potential strain of children and teachers.

Educational and teaching processes have to be individual, consider personal peculiarities and age of children, their levels of fear formation.

Differentiated instruction teaching is realization of educational aims by a teacher according to children's age, sex, levels of education and manner.

The approach is based on recognizing a child as great value. It is aimed at creating conformable conditions for developing personality, who live a full live, has balanced self-realization, self-development and self-preservation tendencies. The main ways of intercourse between an adult and a child are as following: invitation, collaboration, understanding, recognition of children such as they are, the ability to be in a child's place.

In order to provide educational condition for realization of differentiated instruction teaching approach to educating children of different ages, sexes, and level of development in a family and at preschool the following issues are necessary to implement: organize focused work of with children of different levels of the ability to overcome fear; apply the complex of steps aimed at development of parents' and teacher's proactive position towards formation of the ability to overcome fear in preschoolers of different ages, sexes, and personality types.

Differentiated work with preschoolers, who have different levels of the ability to overcome fear, includes reading fairytales, holding private and group discussions, conducting practical exercises of various tendencies.

Key words: *the ability to overcome fear, differentiated instruction teaching, educational conditions, formation, levels of the ability of fear formation, methods, forms of works.*

Стаття надійшла до редакції 25.10.2017 р.